Hallitusneuvos Maija Iles

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle, kuuleminen 18.11.2024

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain ja sosiaalihuoltolain 22 a §:n muuttamisesta (HE 187/2024 vp)

Tausta

Vuoden 2024 alussa voimaan tulleen sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain (741/2023, jäljempänä valvontalaki) mukaan rekisteröinti on edellytys sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamiselle. Palveluntuottajat ja niiden palveluyksiköt tallennetaan Valviran ylläpitämään Soteri-rekisteriin. Julkisten palveluntuottajien on annettava 1. tammikuuta 2026 mennessä viranomaiselle rekisteröintiä varten laissa tarkoitetut tiedot. Tiedot tallennetaan Soteri-rekisteriin maksutta viimeistään 31. joulukuuta 2028.

Soteri-rekisterin hakemuskäsittely on lain voimaantulon jälkeen ruuhkautunut. Ruuhkan taustalla ovat paitsi valvontalain mukaisen rekisteröintimenettelyn ja Soteri-rekisterin käyttöönotto ja sen myötä lisääntyneet hakemusmäärät, myös menettelyn uutuus palveluntuottajille. Menettely on ollut uusi erityisesti terveydenhuollon itsenäisille ammatinharjoittajille, jotka pystyivät ennen lain voimaantuloa aloittamaan toimintansa tehtyään ilmoituksen valvontaviranomaiselle. Itsenäiset ammatinharjoittajat ja niin sanotut yksinyrittäjät ovat myös olleet määrällisesti keskeisin asiakasryhmä ruuhkautuneissa hakemuksissa.

Esityksen tavoitteet ja pääasiallinen sisältö

Esityksen tavoitteena on mahdollistaa elinkeinon harjoittaminen pienimuotoisessa, asiakas- ja potilasturvallisuuden näkökulmasta vähäriskisessä palvelutuotannossa rekisteröintimenettelyn kestäessä ja siten myös turvata henkilöstön ja palvelujen saatavuutta. Lisäksi tavoitteena on mahdollistaa rekisteröintimenettelyn kehittäminen ja vakiinnuttaminen ennen kuin hakemusten käsittelyn on tarkoitus vuoden 2026 alussa siirtyä uudelle valtakunnalliselle Lupa- ja valvontavirastolle. Tavoitteena on myös turvata jo toiminnassa olevien yksityisten perheryhmäkotien ja muiden asuinyksiköiden toiminnan katkeamaton jatkuminen, kun niistä tulee vuoden 2025 alussa rekisteröitymisvelvollisia.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki valvontalain muuttamisesta. Lailla säädettäisiin väliaikaisesti mahdollisuudesta laissa muuten säädetystä poiketen aloittaa toiminta tai toteuttaa jo rekisteröityyn toimintaan olennainen muutos ennen rekisteröintipäätöstä. Sääntely koskisi palveluntuottajaa, jonka asiakas- ja potilastyöhön osallistuva henkilöstö muodostuu yhdestä henkilöstä. Asiakas- ja potilastyöhön osallistuva henkilö voisi olla palveluntuottaja itse tai tämän palkkaama, vuokraama tai alihankintana hankkima henkilö. Sääntelyä ei kuitenkaan sovellettaisi sellaiseen palveluntuottajaan, jonka toimialaan kuuluu palvelujen antaminen alaikäiselle ja jonka olisi ensi kerran annettava rekisteröintiä varten ote rikosrekisteristä. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan valvontaviranomaisen tulee ennen rekisteröintipäätöstä tarkistaa sellaisen palveluntuottajan tai palveluntuottajan muun kuin työsopimussuhteiseen henkilökuntaan kuuluvan rikosrekisteriote, jonka työhön pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu ilman huoltajan läsnäoloa tapahtuvaa alaikäisen kasvatusta, opetusta, hoitoa tai muuta huolenpitoa taikka muuta työskentelyä henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa alaikäisen kanssa. Tarkoituksena on osaltaan turvata lasten erityinen suojelu sosiaali- ja terveyspalveluissa varmistamalla, että lasten kanssa työskentelevän henkilön rikostausta selvitettäisiin voimassa olevan lain mukaisesti ennen toiminnan aloittamista.

Edellytyksenä toiminnan aloittamiselle tai muutoksen toteuttamiselle olisi, että palveluntuottaja on tehnyt laissa tarkoitetun hakemuksen ja antanut laissa säädetyt tiedot palveluntuottajaksi rekisteröintiä ja palveluyksikön rekisteröintiä varten. Palveluntuottajan tulisi myös muutoin noudattaa valvontalain säännöksiä sekä muualla lainsäädännössä sille ja toiminnalle asetettuja edellytyksiä ja lupavaatimuksia. Palveluntuottajan itsensä vastuulla olisi arvioida sääntelyn soveltuvuus sen toimintaan sekä varmistaa ennen

toiminnan aloittamista, että se on toimittanut kaikki rekisteröintiä varten tarvittavat tiedot ja että se täyttää sille lainsäädännössä asetetut edellytykset.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi lykättäväksi kahdella vuodella julkisten palveluntuottajien rekisteröitymisvelvollisuutta. Julkisten palveluntuottajien olisi annettava valvontaviranomaiselle rekisteröintiä varten laissa säädetyt tiedot ennen 1. tammikuuta 2028. Tiedot tallennettaisiin Soteri-rekisteriin maksutta viimeistään 31. joulukuuta 2030.

Valvontalakiin lisättäisiin myös siirtymäsäännökset yksityisten perheryhmäkotien rekisteröimiselle. Ilman huoltajaa maassa olevan lapsen asumisen järjestäminen muuttuu 1.1.2025 sosiaalipalveluksi, jonka tuottaja ja sen palveluyksikkö tulee rekisteröidä. Esityksen mukaan yksityinen palveluntuottaja saisi jatkaa kotoutumislain perusteella ennen lain voimaantuloa tuottamaansa perheryhmäkotitoimintaa tai muun asuinyksikön toimintaa ennen rekisteröintiä. Lisäksi sosiaalihuoltolain 22 a §:n 5 momentin viittaus kumottuun yksityisistä sosiaalipalveluista annettuun lakiin korjattaisiin viittaukseksi valvontalakiin.

Pääasialliset vaikutukset

Esityksen voidaan arvioida rohkaisevan pienimuotoista yrittäjyyttä sosiaali- ja terveyspalveluissa suhteessa nykytilaan, jossa rekisteröintimenettely on ruuhkautunut. Esityksellä voidaan arvioida olevan välillisiä vaikutuksia myös hyvinvointialueisiin ja muihin palvelunjärjestäjiin, jotka hankkivat sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöä ja palveluja ehdotetun sääntelyn soveltamisalaan kuuluvilta palveluntuottajilta. Merkittävä joukko lasten kanssa työskenteleviä palveluntuottajia ei kuitenkaan hyötyisi esityksestä.

Ehdotetulla sääntelyllä ei kevennettäisi rekisteröintimenettelystä palveluntuottajalle aiheutuvaa hallinnollista taakkaa, sillä palveluntuottajien tulisi sääntelystä huolimatta hakea rekisteröintiä laissa säädetyn mukaisesti. Mikäli palveluntuottaja aloittaisi toiminnan ennen rekisteröintipäätöstä, se ottaisi riskin siitä, että päätös voi olla hylkäävä, jolloin palvelutoiminta tulisi keskeyttää. Esitys ei myöskään vähentäisi valvontaviranomaisissa käsiteltävänä olevien hakemusten määriä, sillä viranomaisen olisi ratkaistava väliaikaisen sääntelyn piiriin kuuluvat hakemukset kuten aikaisemminkin. Esitys ei myöskään vähentäisi valvontaviranomaisten valvontatehtäviä vaan tehokkaan toiminnanaikaisen valvonnan merkityksen voidaan esityksen myötä arvioida korostuvan. Esitys edellyttäisi tietojärjestelmämuutoksia ja se lisäisi valvontaviranomaisten työtä muun muassa lisääntyneen ohjaustarpeen myötä. Lisätyö voisi ainakin tilapäisesti pidentää muiden hakemusten käsittelyaikaa.

Julkisten palveluntuottajien rekisteröintivelvollisuuden lykkääminen mahdollistaisi rekisteröintimenettelyn kehittämisen ja vakiinnuttamisen, jolla voidaan arvioida olevan pidemmällä aikavälillä elinkeinon harjoittamista turvaava vaikutus. Toisaalta lykkäys aiheuttaisi sen, että julkisten palveluntuottajien rekisteröinnin vaikutukset voitaisiin huomioida rekisteröintimaksujen tasossa maksujen tasoa alentavana tekijänä vastaavasti myöhemmin.

Esityksen voidaan arvioida parantavan sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön ja palvelujen saatavuutta. Toisaalta esitykseen liittyy välttämättä asiakas- ja potilasturvallisuuteen liittyviä riskejä, joita on pyritty hallitsemaan ehdotetun sääntelyn soveltamisalan rajauksella.

Esitys liittyy valtion vuoden 2025 täydentävään talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Voimaantulo ja soveltaminen

Lait on ehdotettu tulemaan voimaan 1.1.2025, kun yksityisiä perheryhmäkoteja koskeva valvontalain mukainen rekisteröintivelvollisuus tulee voimaan. Väliaikaista sääntelyä ehdotetaan sovellettavaksi vasta 1.2.2025 alkaen, jolloin sen edellyttämien tietojärjestelmämuutosten arvioidaan olevan toteutettu. Sitä sovellettaisiin myös 1.2.2025 vireillä oleviin hakemuksiin ja se olisi voimassa vuoden 2026 loppuun saakka.